

Geert Van Oyen

Jezus: een bedreiging

De verkondiging van het rijk van God behoort tot de kern van de boodschap van Jezus. Provocerend voor allen die macht willen hebben. Ook voor hen die rijkdom nastreven of geweld gebruiken, is Jezus een gevaar. Hoe kan iemand die niet op macht uit is, zo'n bedreiging vormen?

Het is heel gewoon van de voorstelling van Jezus in de evangeliën vooral de positieve aantrekkingskracht te belichten. Men spreekt over hem in lovende termen. Hij is genezer, exorcist, wijsheidsleraar, verzoener, redder. Er gaat een magnetische kracht van hem uit. Het beeld dat ermee samenhangt, is dat van mensen die van overal naar hem toestromen om zijn boodschap te horen en van zijn wonderkracht te genieten. Maar de laatste decennia hebben twee domeinen van de nieuwtestamentische exegese ertoe bijgedragen dat in de beeldvorming over Jezus het thema 'conflict' sterk onder de aandacht is gebracht. Enerzijds is dit vooral in het historisch Jezus-onderzoek gebeurd, onder invloed van studies over de sociopolitieke situatie in de eerste eeuw. Die studies benadrukken zowel de spanningen die er waren in de sociale structuren van de maatschappij in Palestina, als de diversiteit van de religieuze groeperingen en de verhouding tot de Romeinse bezetter (zie de bibliografie). Ze stellen de vraag hoe Jezus heeft gefunctioneerd in die wereld, en wat de betekenis van zijn optreden was. Anderzijds wijst de verhaalanalyse van de evangeliën op de conflicten waarin Jezus verwickeld was. Zijn boodschap is niet van dien aard dat iedereen er spontaan warm voor loopt. Dat beeld is te eenzijdig. In de evangeliën wordt immers ook gewezen op het controversiële karakter van zijn komst in de wereld en van zijn woorden en daden. Jezus trekt niet alleen mensen aan; hij roept ook weerstand op, omdat hij bedreigend overkomt. Over die bedreiging gaat deze bijdrage.

In het Nieuwe Testament is de bedreiging door Jezus niet een thema dat expliciet aan bod komt. Het woord '(be)dreigen' komt zelfs niet voor, terwijl in het Oude Testament de doortocht door de Rietzee, de vernietiging van het vijandige leger en de kracht van de natuur wel eens worden toegeschreven aan

Gods dreiging (Psalm 76,7; 106,9; Jesaja 50,2). Als we willen begrijpen waarom Jezus door een deel van zijn omgeving als bedreigend werd ervaren, moeten we dat onrechtstreeks afleiden uit de verhalen waarin kritisch of afwijzend gedrag van mensen ten opzichte van Jezus blijkt. Uit die negatieve reacties komen we iets te weten over het beeld dat de evangelisten van Jezus zelf voor ogen hebben. Hij moet in de perceptie van zijn omgeving wel erg afwijkend gedrag hebben vertoond van wat als gemiddelde maatschappelijke norm aanvaard was. Dat zijn houding en zijn verkondiging helemaal ingebed waren in de politieke, sociaal-religieuze en economische context van zijn tijd, staat buiten discussie. Dat is door onderzoekers als Bruce Malina, Gerd Theissen, John Dominic Crossan en Ekkehard en Wolfgang Stegemann wetenschappelijk aangetoond. Jezus deelde veel van zijn ideeën en handelwijzen met anderen. Maar dat neemt niet weg dat hij als individu op een persoonlijke manier gestalte gaf aan een boodschap die niet volledig onder te brengen is in een van de bestaande leefpatronen. We willen verder illustreren dat Jezus protest oproept door bepaalde keuzen te maken in zijn optreden en verkondiging. Dit doen we niet door systematisch een specifieke evangelist te volgen, maar door enkele thema's te verkennen dwars door de evangeliën heen. Het betreft de bedreiging die Jezus vormde voor wie op macht uit was, voor wie rijk was of voor wie geweld wilde hanteren. Jammer genoeg moeten we bij de keuze van de evangelieteksten heel selectief te werk gaan en hebben we vooral oog voor de woordstof.

Jezus als koning: bedreiging voor wie op macht uit is

Macht en onderdrukking vormen een thema dat onlosmakelijk verbonden is met de geschiedenis en godsdienst van Israël. Psalmen, profetengeschriften en historische boeken zijn doordrongen van de worsteling met de vraag hoe God als bevrijder optreedt tegen onderdrukking door vreemden of tegen onrecht in eigen land. Zowel het volk als de enkeling draagt het exodusgebeuren in het geheugen mee. Godsdienst is in Israël daarom nooit ver weg van po-

litiek. Ten tijde van Jezus had de joodse gemeenschap diverse praktische antwoorden gevonden om uitdrukking te geven aan hun vertrouwen in God en om met de Romeinse heerser en de plaatselijke machthebbers om te gaan. De essenen hadden zich uit onvrede over de bestaande tempelcultus in de eenzaamheid teruggetrokken en leefden in de verwachting van een messias; de zeloten probeerden met de wapens het verzet te organiseren; de sadduceeën namen geen risico en zorgden ervoor dat hun religieuze beleving niet te veel in conflict kwam met de macht van de vazal Herodes; en de farizeeën legden zich toe op het onderricht in, en de beleving van de Tora in het dagelijks leven.

In deze wereld wordt de jood Jezus geboren. Matteüs en Lucas beschrijven die gebeurtenis niet als een romantisch en liefdevol gebeuren. In hun visie is Jezus reeds vóór zijn geboorte een controversiële figuur. Het danklied van Maria drukt het referentiekader uit waarbinnen Jezus' optreden moet worden geïnterpreteerd. Zij heeft geloofd 'dat de woorden van de Heer in vervulling zouden gaan' (Lucas 1,45). We citeren slechts enkele verzen: 'Hij toont zijn macht en de kracht van zijn arm en drijft uiteen wie zich verheven wanen, heersers stoot hij van hun troon, en wie gering is geeft hij aanzien. Wie honger heeft, overlaadt hij met gaven, maar rijken stuurt hij weg met lege handen' (Lucas 1,51-53). Deze verzen vormen een impliciete kritiek op de keizer en andere machthebbers.

De geboorteverhalen, die de functie hebben Jezus' goddelijke identiteit te verzekeren, hebben als neveneffect dat Jezus een tweedeling in de wereld brengt. Een deel van de mensen vereert Jezus, een ander deel ziet hem blijkbaar als concurrent en wil hem uit de weg ruimen. In het geboorteverhaal volgens Matteüs is dat ook zichtbaar gemaakt in de opbouw. Het eerste en grootste deel, met de genealogie van zijn afkomst, zijn wonderbaarlijke geboorte en de aanbidding door de wijzen, bezingt de lof van Jezus (1,1 - 2,12). Maar als een anticlimax volgt de reactie van de machtige Herodes, voor wie Jezus en zijn ouders moeten vluchten naar Egypte, omdat die kinderen wil vermoorden (2,13-18). In latere tradities, bewaard in het *Proto-evangelie van Jakobus*, wordt de reactie van Herodes nog versterkt: de soldaten gaan ook op zoek naar de kleine Johannes de doper, en ze vermoorden in de tempel Zacharias, de vader van Johannes, omdat die niets wil vertellen.

De beeldspraak van het koninkrijk

Nog voordat Jezus zelf dus ook maar iets heeft ge-

daan, maken de evangelisten duidelijk dat omtrent hem in Israël hoge verwachtingen leven, die een bedreiging vormen voor de machthebbers. Het beeld waarmee in veel verhalen Jezus' macht wordt uitgedrukt, is dat van de koning. Tegenover de figuur van 'koning Herodes' (2,1.3) stelt Matteüs 'Jezus, koning van de joden' (2,2), geboren uit het geslacht van 'David, de koning' (1,6). En Lucas laat de engel tot Maria zeggen over de zoon die ze zal baren: 'Tot in eeuwigheid zal hij koning zijn over het volk van Jakob, en aan zijn koningschap zal geen einde komen' (1,33). Gelet op deze titel verwondert het niet dat de kern van Jezus' verkondiging bestaat uit het bekendmaken van de komst van het 'koninkrijk van God' (Marcus 1,14-15). Deze uitdrukking is veelzeggend. Als koning is Jezus niet gekomen om voor zichzelf een rijk te stichten of de macht over te nemen van een bestaand koninkrijk. Hij staat in dienst van de heerschappij van God. Jezus' koningschap is onder meer bijzonder omdat de eretitel 'koning' op Jezus slechts van toepassing is als afstraling van de ware koning die God is. De inhoud en de vorm van dat koningschap zijn een probleem voor de groten der aarde, zeker als men er rekening mee houdt dat in de oudheid de monarch absolute macht had: mensen waren geen echte burgers, maar werden als bezit beschouwd. In Gods rijk zou dit anders zijn. Uit de verkondiging van Jezus blijkt immers dat Gods rijk niet te vatten is in hun denkcategorieën. Enkele voorbeelden uit Jezus' verkondiging kunnen dit toelichten.

Jezus vertelt vaak in parabels over het koninkrijk, en over God als koning. Alleen reeds door deze wijze van spreken is Jezus' visie op macht bedreigend voor de machtigen. De metaforen voor het koninkrijk roepen een beeld op dat hun voorstellingsvermogen te buiten gaat. Luister hoe Marcus het verwoordt: 'En hij zei: "Het is met het koninkrijk van God als met een mens die zaad uitstrooit op de aarde: hij slaapt en staat weer op, dag in dag uit, terwijl het zaad ontkiemt en opschiet, ook al weet hij niet hoe. De aarde brengt uit zichzelf vrucht voort, eerst de halm, dan de aar, en dan het rijpe graan in de aar. Maar zo gauw het graan het toelaat, slaat hij er de sikkel in, omdat het tijd is voor de oogst." En hij zei: "Waarmee kunnen we het koninkrijk van God vergelijken, en door welke gelijkenis kunnen we het voorstellen? Het is als een zaadje van de mosterdplant, het kleinste van alle zaden op aarde wanneer het gezaaid wordt. Maar als het na het zaaien opschiet, wordt het het grootste van alle planten en krijgt het grote takken, zodat de vogels van de hemel in zijn schaduw kunnen nestelen"' (4,26-32). Het criterium om tot

het rijk te behoren is eenvoudig: 'Niet iedereen die "Heer, Heer" tegen mij zegt, zal het koninkrijk van de hemel binnengaan, alleen wie handelt naar de wil van mijn hemelse Vader' (Matteüs 7,21). Maar in zijn eenvoud doorbreekt het alle bestaande criteria als geografische samenhang, etnische afstamming of religieuze traditie. Wanneer Jezus de slaaf van een Romeinse honderdman geneest, voegt hij eraan toe: 'Ik zeg jullie dat velen uit het Oosten en uit het Westen zullen komen en met Abraham, Isaak en Jakob zullen aanliggen in het koninkrijk van de hemel, maar de erfgenamen van het koninkrijk zullen worden verbannen naar de uiterste duisternis; daar zullen zij jammeren en knarsetanden' (Matteüs 8,11-12). In het koninkrijk is iedereen belangrijk: 'Ik verzeker jullie: er is onder allen die uit een vrouw geboren zijn, nooit iemand opgetreden die groter was dan Johannes de dooper; maar in het koninkrijk van

de hemel is de kleinste nog groter dan hij' (Matteüs 11,11). Al deze voorbeelden van beeldspraak voor het rijk van God kunnen niet anders dan bedreigend overkomen voor wie macht heeft. Een rijk dat vanzelf, als het ware uit het niets, groeit? Een rijk dat zich ontwikkelt tot het grootste van alle? Een rijk waarin iedereen welkom is?

De paradox van het koninkrijk

Gods koninkrijk is duidelijk anders dan een werelds rijk. Aan het hof van de Romeinse keizer en in de paleizen van de Herodes-dynastie heeft men andere gewoonten om met macht om te gaan: iedereen en alles moet wijken voor de wilst om te heersen. Maar tegen Jezus' visie op het koninkrijk kan men zich moeilijk verweren, omdat het niet bestreden kan worden met de klassieke wapens. Het kan immers zijn dat het precies daar ontstaat waar men het wil vernietigen. Wanneer men iemand als Jezus, in een onderdogpositie, met traditionele machtsmiddelen gaat bestrijden, wordt hij een slachtoffer, van wie nog meer fascinatie uitgaat. In het Johannes-evangelie staan de volgende woorden: 'Mijn koningschap hoort niet bij deze

wereld. Als mijn koningschap bij deze wereld hoorde, zouden mijn dienaren wel gevochten hebben om te voorkomen dat ik aan de joden werd uitgeleverd. Maar mijn koninkrijk is niet van hier' (18,36). De meeste van Jezus' uitspraken over het nieuwe koninkrijk wijzen op de vele paradoxale kenmerken ervan. Men zou die kenmerken als volgt kunnen samenvatten: het koninkrijk is niet van deze wereld, maar het wordt wel in deze wereld zichtbaar, en zelfs op een heel concrete manier. Het is terzelfder tijd een ver visioen en een waarneembare werkelijkheid. Wanneer Jezus zijn leerlingen een gebed leert, klinkt het: 'Laat uw koninkrijk komen en uw wil gedaan worden op aarde zoals in de hemel' (Matteüs 6,10). De religieuze leiders – óók machthebbers –, die hun positie bedreigd weten door het succes van Jezus, proberen hem te beschuldigen van goddeloosheid wanneer hij demonen uitdrijft. In Jezus' reactie staat

op een dubbele manier de notie 'koninkrijk' centraal. Enerzijds legt hij uit dat in de uitdrijving van demonen het rijk zichtbaar en ervaarbaar aanwezig is: 'Maar als ik door de Geest van God demonen uitdrijf, dan is het koninkrijk van God bij jullie gekomen' (Matteüs 12,28). En anderzijds deelt hij in één klap ook kritiek uit op de zwakte van de andere koninkrijken, die verdeeld zijn door machtsstrijd. Hij wijst erop dat in zijn rijk geen verdeeldheid heerst, en bij de anderen wel: 'Elk koninkrijk dat innerlijk verdeeld is, wordt verwoest, en geen enkele stad of gemeenschap die innerlijk verdeeld is, zal standhouden. Als Satan Satan uitdrijft, keert hij zich tegen zichzelf. Hoe kan zijn koninkrijk dan standhouden?' (Matteüs 12,25-26). Jezus' kritiek wijst de zwakke plekken van de heersende machthebbers aan. Het gezag dat Jezus uitstraalt, is superieur en wordt zichtbaar in zijn bevrijdende daden (Marcus 1,22.27). Het is daarom vanuit het perspectief van de godsdienstige en politieke leiders onverantwoord Jezus zijn gang te laten gaan. Te meer daar om hem heen een beweging ontstaat die als een soort pressiegroep in de maatschappij functioneert. Tot wie hem volgt zegt hij: 'Jullie zijn het zout van de aarde ... Jullie zijn het licht in de wereld ... Zo moet jullie licht schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede daden zien en eer bewijzen aan jullie Vader in de hemel' (Matteüs 5,13-16). Door de nieuwe en andere waarden in Gods koninkrijk te propageren is Jezus veel bedreigender voor de machthebbers dan wanneer hij partijpolitieke ambities gehad zou hebben en het spel van de macht gewoon zou hebben meegespeeld.

De dood van een machteloze

Onderzoekers zijn het erover eens dat Jezus' verkondiging van het rijk van God tot de kern van zijn boodschap behoorde. Dat die kern wel degelijk een provocatie inhield, wordt glashelder aan het einde van Jezus' leven. Het koningschap van Jezus komt open-

De intocht in Jeruzalem, houtsnede van Urs Graf, 1503

lijk aan de orde in het passieverhaal. Als koning wordt hij binnengehaald in Jeruzalem (Marcus 11,1-10), maar als koning wordt hij door Pilatus ook veroordeeld: 'Pilatus vroeg hem: "Bent u de koning van de joden?" Hij antwoordde: "U zegt het"' (Marcus 15,2). Hoewel Jezus er herhaaldelijk op gewezen heeft hoe anders de regels in Gods koninkrijk wel zijn, heeft men hem toch klein gekregen volgens de wetten van de heersende wereldlijke macht. Het pleit lijkt beslecht. Rome en Jeruzalem winnen, Jezus verliest. Maar is dat zo? Eindigt in Jeruzalem het verhaal van het koninkrijk nog voordat het een aanvang heeft kunnen nemen? Zal het zaad dat in de grond is gevallen, helemaal niet opgroeien? Die vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. Voor de evangelisten is Jezus niet dood, maar zullen de lezers en toehoor-

ders dat perspectief delen? 'Laat wie oren heeft, goed luisteren' (Matteüs 11,15 en elders). Heeft de lezer voldoende over het nieuwe koninkrijk geleerd om de ironie te begrijpen die over de laatste dagen van Jezus' leven hangt? De moordenaars van Jezus denken met de dood van de 'koning van de joden' ook de komst van Gods koninkrijk te kunnen tegenhouden, maar net het omgekeerde is waar. Zijn woorden zijn onthouden, zijn daden worden doorverteld. Vanaf dit moment staat iedereen die Jezus' leven en dood leest vanuit het thema van de 'macht', voor een keuze. Handelt men zoals 'de eigen heersers en leiders van het volk, die onderdrukken en de macht misbruiken' (Marcus 10,42) of gelooft men dat er 'ook mensen zijn die zijn als het zaad dat op goede grond is gezaaid: zij horen het woord en aanvaarden het en dragen vrucht, sommigen dertigvoudig, anderen zestigvoudig en weer anderen honderdvoudig' (Marcus 4,20)?

Jezus als thuisloze: bedreiging voor wie rijkdom nastreeft

Men mag het beeld van Jezus als koning niet isoleren, maar moet het integendeel interpreteren door er andere aspecten van Jezus' levenswijze bij te betrekken. Precies omdat die andere aspecten soms moeilijk verzoenbaar zijn met wat men normaal in verband brengt met 'koningschap', werpen ze een nieuw licht op de waarden die voor Jezus in het nieuwe koninkrijk belangrijk zijn. In wat volgt, hebben we het daarom nog kort over twee karakteristieken die aantonen hoe Jezus zelf de waarden van het koninkrijk wilde beleven: hij is thuisloos en gewelddoos. Die houdingen van Jezus hebben ongetwijfeld bijgedragen aan het feit dat zijn controversiële verkondiging van het rijk Gods überhaupt impact heeft gehad in de maatschappij. De evangeliën zijn het erover eens: Jezus zelf leefde als een thuisloze, die vrij van de last van bezittingen wilde leven: 'De vossen hebben holen en de vogels hebben nesten, maar de mensenzoon kan zijn hoofd nergens te ruste leggen' (Lucas 9,58). De keuze voor een zwerfend bestaan stond in functie van de verkondiging; zijn keuze arm te leven maakte hem ook geloofwaardig bij degenen bij wie hij langskwam en die hij in de eerste plaats wilde bereiken: de gewone mensen. Ook al verschilt men van mening over de exacte sociale status van Jezus' afkomst uit een familie van timmerlui, duidelijk is dat hij niet tot de rijke klasse behoorde. Hij kent dus de mensen tot wie hij zich richt, want de bestemmingen van zijn boodschap komen ook uit eenvoudige milieus. Zij zijn de geprivilegieerde toe-

hoorders, omdat ze niet het voorrecht hebben te kunnen kiezen tussen de mammon of God (Lucas 16,13; Matteüs 6,33).

Er is terecht op gewezen dat de voorwaarden die in de zendingsrede aan de leerlingen gesteld worden, bedoeld zijn om gezagversterkend te werken tijdens hun missie. Woorden en daden moeten overeenstemmen. Van wie op weg gaat om het rijk Gods te verkondigen, wordt gevraagd: 'Neem geen geldbuidel, geen reistas en geen sandalen mee, en groet onderweg niemand' (Lucas 10,4; zie ook Marcus 6,8-9). Dit is een pleidooi voor authenticiteit van de zendingen, zodat ze geloofwaardig overkomen. Dit sluit goed aan bij de nadruk in de evangeliën op het feit dat Jezus' volgelingen alles hebben achtergelaten (zie Marcus 1,16-20; 10,28). Have en goed achterlaten staat echter niet op zichzelf als een ethisch principe. Het functioneert in de context van het vertrouwen dat men meewerkt aan de komst van het rijk Gods: 'Daarom zeg ik jullie: maak je geen zorgen over jezelf en over wat je zult eten of drinken, noch over je lichaam en over wat je zult aantrekken. Is het leven niet meer dan voedsel, en het lichaam niet meer dan kleding? Kijk naar de vogels in de lucht: ze zaaien niet en oogsten niet en vullen geen voorraadschuren; het is jullie hemelse Vader, die ze voedt. Zijn jullie niet meer waard dan zij? ... Zoek liever eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid; dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven worden' (Matteüs 6,25-26.33). Niet naïeve zorgeloosheid spreekt hieruit, maar de bewuste keuze de consequenties te nemen wanneer men dagelijks aan de slag gaat voor het rijk Gods.

De radicaliteit van Jezus' optreden en van dat van zijn apostelen moet voor de havelozen in de maatschappij als een enorm gebaar van solidariteit zijn overgekomen. Maar wanneer mensen in een maatschappij vrijwillig voor armoede kiezen, houdt dat ook een waarschuwend vinger tegenover de rijken in. Hun zekerheden worden ter discussie gesteld. Wanneer de armen ook nog toegezegd wordt dat het rijk Gods voor hen bestemd is, vormen ze zelfs een bedreiging voor de rijken. Ze zijn dan een regelrechte aanklacht van het onrecht dat door buitensporige hoeveelheid of gehechtheid aan bezit in stand wordt gehouden. Vanuit de optie dat de armen op een geprivilegieerde manier deelhebben aan het koninkrijk, benadrukt Lucas diverse malen op sterke en dreigende toon de uitsluiting van de rijken. Bijvoorbeeld in de veldrede: 'Gelukkig jullie die arm zijn, want van jullie is het koninkrijk van God. Gelukkig jullie die honger hebben, want je zult verzadigd worden. (...) Maar wee jullie die rijk zijn, jullie hebben je deel al

gehad. Wee jullie die nu verzadigd zijn, want je zult hongeren' (Lucas 6,20-21.24-25). Maar ook de parabel van de rijke man en de arme Lazarus (16,19-31) en Jezus' ontmoeting met de rijke jongeling die niet in staat is los te komen van zijn bezit (Marcus 10,17-31) zijn verteld tegen de achtergrond van de realiteit van het rijk Gods.

Jezus als geweldloze: bedreiging voor wie geweld gebruikt

De geweldloze aanpak die Jezus consequent volhoudt en vraagt van zijn volgelingen, behoort eveneens tot de kenmerken van wie wil meewerken aan de uitbouw van het koninkrijk. Jezus wil niemand met geweld overtuigen. De boodschap wordt verkondigd, en het staat iedereen vrij die aan te nemen of ver van zich te houden. Jezus vraagt radicale inzet voor de verspreiding van het rijk, maar steeds bepaalt de ander de maat van die inzet: 'Als iemand u vraagt om één mijl mee te gaan, ga er twee mee' (Matteüs 5,41). We leren veel over Jezus' visie in de geboden die hij geeft aan zijn volgelingen. 'Aan wie u op de rechterwang slaat, moet u ook uw linkerwang aanbieden' (5,38-39). Wanneer er tegenstand of vijandigheid opduikt, is geweldloze weerbaarheid de enige optie die voor Jezus openstaat. Het alternatief van een gewelddadige oplegging van zijn boodschap wordt zelfs niet overwogen. De nieuwe wet die nu heerst, luidt: 'En ik zeg jullie: heb je vijanden lief en bid voor wie jullie vervolgen; alleen dan zijn jullie werkelijk kinderen van je Vader in de hemel' (5,44-45). De tegenstand kan zo groot worden dat de volgelingen van Jezus vervolgd worden of voor het gerecht worden gedaagd. Ook dan mogen ze zich niet verzetten. Ze moeten vertrouwen op de heilige Geest (Matteüs 10,16-23).

De dimensie van geweldloosheid in Jezus' optreden is niet te beperken tot een louter innerlijke geestelijke spiritualiteit die men in de privésfeer toepast. Deze houding is integendeel een kaakslag voor wie politieke macht uitoefent. De keuze die Jezus en zijn volgelingen maken voor geweldloosheid, is niet ontstaan uit een soort doorgedreven ascetisme of een neiging zichzelf te pijnigen. Ze willen op een positieve manier een volwaardig alternatief beleven voor de manier waarop de samenleving functioneert. Gerd Theissen (2002) heeft aangetoond dat Jezus' radicale uitspraken over geweldloosheid kunnen worden geïnterpreteerd in het kader van bestaande idealen in de oudheid over een menselijke manier van heersen. Je vijand liefhebben, vredestichters zijn en door dienstbaarheid de grootste worden creëren vol-

gens Jezus de mogelijkheid van onderuit de structuren van de willekeur van de macht om te buigen in de zin van Gods rijk dat komen zal.

De kern van Jezus' radicale houding: actief en rotsvast vertrouwen

Machteloos, thuisloos, geweldloos ... Waarom wil Jezus zo door het leven gaan? Wie Jezus' levenswijze binnen het contemporaine tijds kader verklaart, moet erkennen dat die meer omvat dan alleen maar persoonlijke ambitie om subversief te zijn en anderen mee te sleuren in een maatschappelijke revolutie. Het fundamentele antwoord is te zoeken in zijn rotsvaste vertrouwen dat het rijk Gods op handen is én in de vaststelling dat hij zelf kan bijdragen aan de realisering ervan. Het eerste element – gewoonlijk de eschatologische verwachting genoemd – biedt de grondverklaring voor Jezus' optreden. Hij leeft vanuit de overtuiging dat niet hijzelf centraal staat, maar dat hij een 'verwijzingsfunctie' heeft: het rijk wordt geschonken, het komt van God! Het visioen van dat rijk staat Jezus zo scherp voor ogen dat de verwachting ervan geen passief afwachten impliceert of een angstig uitkijken naar de dag van het oordeel. Hier komt het tweede element om de hoek kijken. De hoop op dat koninkrijk stimuleert Jezus ertoe zelf actief in woord en daad het rijk te realiseren. Hij anticipeert en manifesteert in zijn eigen leven de aanwezigheid van Gods rijk op de drievoudige wijze die we in deze bijdrage hebben toegelicht. Door afstand te nemen van traditionele machtsmiddelen, door zich niet aan bezit of huis te hechten en door af te zien van geweld zegt hij van godswege heil toe aan wie in deze wereld machteloos, arm of slachtoffer is. Zijn genezingen en exorcismen zijn de zichtbare tekenen dat er ook werkelijk iets verandert. De evangeliën verhullen niet dat deze geweldloze revolutie een bedreiging vormt voor wie machtig, rijk en gewelddadig is. Hun reactie heeft uiteindelijk Jezus' dood tot gevolg. Ooit had hij gezegd: 'Gelukkig de vredestichters, want zij zullen kinderen [letterlijk: zonen] van God genoemd worden' (Matteüs 5,9).

Literatuur

- John Dominic Crossan, *The Historical Jesus. The Life of a Mediterranean Peasant*, San Francisco 1991;
- Ekkehard W. Stegemann en Wolfgang Stegemann, *Urchristliche Sozialgeschichte. Die Anfänge im Judentum und die Christusgemeinden in der mediterranen Welt*, Stuttgart 1995;
- Wolfgang Stegemann, Bruce J. Malina en Gerd Theissen, *The Social Setting of Jesus and the Gospels*, Minneapolis 2002;
- Gerd Theissen, *Die Jesusbewegung. Sozialgeschichte einer Revolution der Werte*, Gütersloh 2004. ■